

Gündelik Hayat Teorisi Işığında Distopik Bir Romanın Eleştirisi: *Abus*

PROF. DR. NESİME CEYHAN AKÇA* - DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET DAVUT ÇOŞTU**

Öz

Bu çalışmada, distopik bir roman olan *Abus* etrafında Gündelik Hayat Teorisi'nin izleri aranacaktır. Tüm dünyada ütopyanın karşıtı olarak 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmaya başlayan distopyalar, toplumların gelecekte karşılaşabileceği muhtemel olumsuzlukları önceden haber verme işlevi görür. Tüm değerlerin unutturulduğu, selamlaşmanın dahi suç kabul edildiği *Abus*'ta; totaliter bir rejimin baskısı altında yaşayan gündelik hayatın alışkanlıkları arasında sıradanlaşmış kötülüğü fark eden bir genç, şehirde büyük bir dönüşümü tetikler. Abuslular, içinde yaşadıkları durumun, düzenin, karmaşıklığın, rutinin farkına varmadıkları ve onu dillendirmedikleri için sıradanlığı üreten bir unsur olmuşlardır. Ancak bazı Abuslular, iktidarın halkı çeşitli aygıtlarla yönlendirip süregelen hâle getirdiği bu hayatta kendilerini yabancı hissederler. İktidarın dikkatini çekmemek için kendilerini gizlemeyi tercih eden bu kişiler, gizlenmeyi, farklı görünmeyi denerler. Eser, *Abus* şehri toplumunun gündelik hayatını detaylarıyla ortaya koyması sebebiyle özellikle sosyolojide Gündelik Hayat Teorisi olarak geçen bakış açısını Henri Lefebvre ve Michel de Certeau'nun düşünceleriyle açıklayabileceğimiz bir özellik taşır. Bu çalışma, karşı-ütopya olarak tanımladığımız *Abus* adlı romanın Gündelik Hayat Teorisi bağlamında metin-içerik analiz yöntemi ile değerlendirilmesini amaçlar. Metin, Lefebvre'nin *direnış* ve De Certeau'nun *strateji* ve *taktikler* kavramları eşliğinde okunacaktır. Çalışma, Gündelik Hayat Teorisi'nin edebî bir eserin çözümlenmesinde kullanılmasına dair ülkemizdeki az sayıda örneklerdendir.

Anahtar sözcükler: distopya, gündelik hayat teorisi, direniş, strateji, taktik, roman incelemesi

Critique of a Dystopia Novel in the Light of Theory of Everyday Life: *Abus*

Abstract

In this study, traces of Theory of Everyday Life around *Abus* that is an anti-utopia (dystopia) novel will be searched. In the late of 19th century anti-utopia that has been come in sight as the opposite of utopia throughout the world act to predict likely problems to be faced by the communities in the future. A young who has lived under pressure of totalitarian regime and realized a trivialized evil among the habits of everyday life triggers a major transformation in *Abus* where all values have been forgotten and even salutation is considered as a crime. People living in *Abus* have become an element generating ordinaries because they are not aware of the situation, system, complexity, routine and they do not speak out this state. However, people in *Abus* feel alienated

* Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, e-mail: nesimeceyhan@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-5880-1386.

** Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı, e-mail: davutcostu@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6139-8567.

themselves in this life where the ruler ships guide, manipulate or perpetuate public through various instruments. These people preferring to disguise themselves to avoid power's attention try to hide or keep up one's act. The work -revealing everyday life of the society in Abus city in detail- has a special feature that we can explain the point of view of Theory of Everyday Life called in sociology with the thoughts of Henri Lefebvre and Michel de Certeau. This study aims at evaluation of the novel titled *Abus*, which we define it as anti-utopia, in the context of Theory of Everyday Life using text-content analysis method. The text will be read in the light of the concepts *resistance* by Lefebvre and *strategy* and *tactics* by de Certeau. This study is one of the few examples that Theory of Everyday Life was used in the analysis of literary work in Turkey.

Keywords: anti-utopia, theory of everyday life, resistance, strategy, tactics, novel review

GİRİŞ

Berna Güzey'in (2024) Ötüken Neşriyat tarafından basılan romanı *Abus*, Türk edebiyatında 1980'lerden sonra daha fazla ilgi görmeye başlayan bir *distopya* örneğidir. Basında *Abus* romanına dikkat çeken bazı yazılar kaleme alınmıştır. Ay (2024), Güzey'in ismini *Abus* vermesine rağmen yüzü asık bir roman yazmamış olduğuna, okuyucunun romanın bölümlere ayrılmamış olmasının güçlüğü dışında romanı elinden bırakamayacağına değinir, romanın ikinci baskısı için tavsiyelerde bulunur. Bice (2025) ve Çarkacı (2024) ise romanı salt tanıtmaktan ziyade incelemeye yönelmiş, Bice, romanın tasavvuf düşüncesine yaslanan tarafını öne çıkarırken, Çarkacı romanı mekân ve şahıslar bağlamında çözümlemeye çalışmıştır.

Distopyalar, ütopya'daki hayâlî/gerçekleşmesi arzu edilen toplum olumlamasının aksine modern zamanların gelecekte insanın başına açabileceği olumsuzluklar üzerinden kurgulanan ütopya karşıtı metinlerdir. Her iki kurguda da muhtemel bir dünya/şehir/mekân yaratılır. Biri içerisinde bulunan dünyadan duyulan rahatsızlıklardan hareketle ideal bir dünya tasavvuru üzerinden şekillenirken, diğeri yine yaşanan dünyanın olumsuzluklarından hareketle böyle giderse şöyle bir dünyaya mahkûm olabilirsiniz diyerek kötüyü örneklendirir.

"Ütopya şimdiyi eleştirip daha güzel bir gelecek/dünya hayaliyle umut merkezinde şekillenirken, distopya umutsuzluğa/karanlığa yaslanır. Her ikisinin de ortak noktası ise yeniden doğuş imgesini içerisinde barındırmasıdır. Ütopya şimdinin huzursuzluğundan umuda sığınarak daha yaşanılabilir/güzel ve mutlu bir dünya tasarımını düşler. Distopya ise yine şimdinin huzursuzluğundan ve kötücüllüğünden yola çıkarak geleceğin daha kötü olmaması adına bir uyarı/alarm görevini görür, olabilecek tehlikelerin varlığına atıfta

bulunur ve olumsuzluğun/kötünün ateşleyici rolünden hareketle, satır aralarında yeniden doğuşun arzusunu, umudun kırıntılarını barındırır.” (Geçen, 2022, s. 315).

Ütopya da distopya da özellikle roman türünde hem dünyada hem Türkiye’de birçok yazarın ilgisini çekmiş, bu türde yetkin örnekler verilmiştir. Ütopyanın tarihçesi için Kumar (2006) ve Çörekçioğlu (2015)’na; distopyanın tarihçesi için Canbaz Yumuşak (2012), Çakmak (2016) ve Aslan Cobutoğlu (2022)’na; ütopya ve distopyanın Türk ve dünya edebiyatında ortaya çıkan örnekleri için Demir (2020), Akkoyun (2022) ve Yalçın Çelik (2022)’e bakılabilir.

İdeal devlet ve yaşam tarzının tasarlanarak insanlığa örnek takdim etme arzusu Thomas More’un *Ütopya* (1516) adlı eseri ile ilk somut örneğine ulaştıktan sonra Campanella’nın *Güneş Ülkesi* (1602) ve Francis Bacon’un *Yeni Atlantis*’i (1659) ütöpik metinler (Yalçın Çelik, 2022, s. 60) için yol açıcı eserler olmuştur. Distopyaların/karşı-ütopyaların ortaya çıkması için 19. yüzyılın sosyal çalkantılarına, hayâl yıkımlarına ve dönüşümün korkutucu hızına ihtiyaç vardır. Karşı-ütopyalar - diğer adlandırmaları ile distopyalar, kakotopyalar, antiütopyalar-, temelde ütopyadan doğmuştur.

“Karşı-ütopya kurgularında tanımlanan dünya, bir ütopya olarak gözükebilir fakat aslında anlatılan ironik bir ütopya yaklaşımının sergilenmesi şeklinde kendini göstermektedir. Modernleşme ve değişimin sancıları kurgulara yansıtılmaktadır. Bu dünyanın içerisinde değişmiş/değiştirilmiş bir toplum, teknolojik açıdan gelişmiş ama savaşlarla yok edilmiş bir dünya, bireyler için birçok değer yok edildiği bir ortam tanımlanmaktadır. İnsanlar doğadan ve kendi benliklerinden kopartılmışlardır. Böyle bir ortamda bireyler ister istemez karşı ütöpik bir dünyanın içerisine itilmektedir. Sonuçları karanlık bir gelecek onları beklemektedir.

(...) ütöpik bir dünya yaratılmak istenirken sonuçta tüm bu unsurların bir araya gelmesi ile karşı-ütöpik bir atmosfer yaratımı oluşturulmuş ve daha kötü bir dünya düzeni kurulmuştur.” (Yalçın Çelik, 2022, s. 64)

Bu atmosfer Batı’da 20. yüzyılın başlarında ütopyaların yerini distopyalara bırakmasına yol açmıştır. Türkiye’de ise distöpik kurguların 1980’den sonra yükselişe geçtiği görülmektedir (Çakmak, 2016).

“Distöpik eserler; felsefe, sosyoloji, psikoloji, edebiyat ve politika sarmalında varlık kazanan *derinlikli* eserlerdir.” (Geçen, 2022, s. 315) Klasik bir distöpik roman tahlili şeklinde incelenebilecek bu roman, kurgulanan dünyada toplumsal yapının ayrıntılı bir şekilde göz önüne serilmesiyle sosyal bilimlerin diğer disiplinlerine fazlasıyla yaslandığından yeni bakış açılarına imkân sağlar.

“Metin merkezli yorum ve tahlillerle cevaba ulaşmaya çalışmak romanların teknik yapısı ve yazarın bilinçaltı hakkında fikir edinmeye yardımcı olabilir. Böylece hem olaylar, durumlar ve karakterler hem de bunların tutarlılıkları ve ikna edicilikleri hakkında yorum yapma imkânı artar. Fakat romanlarda tasvir edilen toplum ve gündelik hayat hakkında yorum yapılacağı zaman edebiyat eleştirisinin sınırlarından çıkılması gerekir.” (Kabagöz, 2018, s. 138)

Abus, distöpik kurgusu içerisinde gelecekte yaşayan Abus şehri toplumunun gündelik hayatını detaylı bir şekilde ortaya koyması sebebiyle özellikle sosyolojide Gündelik Hayat Teorisi olarak geçen bakış açısını Henri Lefebvre ve Michel de Certeau’nun düşünceleriyle açıklayabileceğimiz bir özellik taşır. Bu çalışma, karşı-ütopya olarak tanımladığımız *Abus* adlı romanın Gündelik Hayat Teorisi bağlamında metin-içerik analiz yöntemi ile değerlendirilmesini amaçlar. Çalışma, Gündelik Hayat Teorisi’nin edebî bir eserin çözümlenmesinde kullanılmasına dair Türkiye’deki az sayıda örneklerindendir.

Edebî metinlerin Gündelik Hayat Teorisi bağlamında incelenmesi henüz yaygınlık kazanmamıştır. Konu ile ilgili tespit edebildiğimiz biri edebiyatta diğeri sinemada olmak üzere iki akademik çalışma mevcuttur: Kabagöz (2018) ve Ağca (2022).

1. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma, Berna Güzey'in *Abus* adlı distopik romanının Gündelik Hayat Teorisi bağlamında incelenmesidir. Bu çalışmada klasik roman tahlili metotlarına başvurulmamıştır. Romanın konusu, şahıs kadrosu ve yapısı hakkında genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra değerlendirmeye esas teşkil eden Gündelik Hayat Teorisi hakkında bilgi verilmiş, teorinin sacayağını oluşturan *strateji*, *metis* ve *taktik* kavramları yardımıyla metin-içerik analiz yöntemi kullanılarak roman çözümlenmeye çalışılmıştır. Roman dünyasında *stratejiyi*, *metis* ve *taktiği* temsil eden olaylar ve durumlar bu kavramlar etrafında değerlendirilmiştir.

2. ROMAN HAKKINDA

Roman, Abus şehrinde bir akşamüzeri başlar. Abus, insanlara samimiyetle gülümsemenin, selamlaşmanın, yardımlaşmanın, insanî her türlü eylemin aşağılık bir suç kabul edildiği, cezalandırma sebebi olarak görüldüğü, baskıcı bir idarenin hâkim olduğu bir şehirdir. Doğası temiz, kaynakları herkese fazla fazla yeten bu şehir, güçlünün güçsüzü ezmesini, yok etmesini yücelten, bireyselliği tanrılaştıran bir eğitim sistemi inşa etmiştir. Şehirde merhamete yer yoktur. Çocuğunu bu sertlikte ve zalimlikte yetiştiremeyen ailenin çocuğu devlet tarafından alınır ve yola getirilmeye çalışılır, bu mümkün olmazsa komşu eşcinsellerin şehrine satılır. Bu, çocuklar için bir felakettir. Evlilik müessesesi de bireylerin her türlü arzularına teslim olabildikleri başka ilişkilere açık olması sebebiyle sağlıklı yürümez, çıkarlara dayalı bir ortak yaşam şeklinde yapılandırılır. Çocuklar, 18 yaşından sonra ailelerinden ayrılırlar, aile çocuğuna evin bir odasını kiralayabilir. Hastaneler, çok kötü vakalar dışında kimseye yardımcı olmaz. Emeklilik sistemi yoktur. Ölen kişilerin mirası yahut maaşı eşlerine çocuklarına kalmaz, devlet mirasa ve maaşa el koyar. Abus şehrinde aciz insan yok olmaya mahkûmdur. Bu yenedünyada eski dünya hakkında bilinen neredeyse hiçbir şey yoktur. Eski dünyadan söz etmek, eski dünyayı merak etmek, araştırmak yasaktır. Kadınların yavrularını sütleriyle beslemeleri gerçeği topluma tamamen unutturulmuştur. Dostluk, güven, sadakat hisleri iğrenilecek duygulara dönüşmüştür. Okullarda, fikir ve anlayış bakımından ilkel ve düzeysiz toplumlar yüzünden dünyanın battığı, ahmakların elendiği ve güçlülerin hayatta kaldığı böylece bu yenedünyanın kurulduğu anlatılır. Yapay zekâ ve robotların insanları kontrol etmeye başlaması üzerine insanoğlu hepsini yok etmiş, teknolojinin daha az hâkim olduğu bir dünya yaratılmıştır. Dünyada Abus şehri gibi, fakat kuralları kendine göre belirlenmiş başka başka baskıcı şehirler de vardır. Bunların kimisinde renkli giymek yasaktır, kimisinde kadınlar kadınlarla erkekler erkeklerle evlenir, kimisinde ne iş yapılırsa yapılsın maaşlar aynıdır. Abus şehrinin temel kuralı vicdansızlıktır. Kötülük doğrudur, iyilik ise yanlıştır.

Roman hemen başlangıcında okuyucuyu Abus şehri atmosferine sokar. Okuyucunun hâlihazırda yaşadığı dünyanın eski dünya olduğunu, Abus'un zamanının gelecek olduğunu hissettirir:

“Dünya bildiğimiz âlem de değil artık. Bir zamanlar sekiz milyardan fazla insan yaşayan yeryüzünde nüfus yarıya inmiş. Sıcak savaşlar, ekonomik savaşlar, biyolojik savaşlar, açlık, tabiatın hor kullanılması sonucu ortaya çıkan salgın hastalıklar; hırs, açgözlülük, kaynakların tükenme korkusunun terörle birleşmesiyle işlenen cinayetler, milyonlarca insanın kıyımına sebep olmuştur. (...) Bilerek ve kasıtlı olarak dinî, ahlâkî, sanatsal ve estetik anlayışlara akla hayale gelmeyecek şekilde zarar verilmesi neticesinde de ortaya çıkan yeni insanlık.” (Güzey, 2024, s. 10-11)

“(…) Milletler; şehirlere, eyaletlere ya da yüzölçümü bakımından ve kendilerini devlet olarak adlandırmayı tercih eden memleketlere bölünmüş. Kimi ismine şehir diyor, kimi ülke. Geçmişten kalma birçok şehrin yerinde zaten yeller esiyor. İnsanlarda; toprağına, vatanına, soyuna bağlılıktan, hürmetten ziyade bir şehre dâhil olup ona tutunma ihtiyacı, ortada başka bir deyişle arafta kalmama korkusu var. Bu neredeyse bütün milletlerde böyle... Artık özellikle toprak bakımından büyük ülkeler yok... Dünya, terk edilmiş şehirler, kasabalar, köylerle dolu. Bir şehirden bir şehre veya kendini ülke diye adlandırıyorsa ülkeye giderken yolunuz üzerinde sık ağaçlı ormanlar, ıssız yollar, terk edilmiş köyler kasabalar, hatta harabeye dönmüş bomboş şehirler görebilirsiniz. Ama insan görmeniz neredeyse imkânsızdır. Gördükleriniz de zaten yabanileşmiş, ellerine geçirdiklerini vahşi hayvanlar gibi parçalayan, öldürmekten zevk alan insanlardan mamul çeteler.” (Güzey, 2024, s. 22-23)

Roman, Baldıran Apartmanı sakinleri etrafında gelişir. Apartman sakinlerinden Sırlı adlı liseli genç, küçüklüğünden beri gülen yüzü ve yardımseverliği sebebiyle etrafın aşağılamasıyla karşılaşmış, ötekileştirilmiştir. Sırlı defalarca okulundan atılmak tehdidi almasına rağmen Ağır Ceza Reisi babası ve okuldaki akademik başarısı sebebiyle atılmaktan kurtulmuştur. Kurgu, Sırlı'nın Abus şehrinde ortaya çıkardığı iyilik isyanını ve canı pahasına Abus şehrini dönüştürmesini anlatır. Sırlı gibi henüz kalbi tamamen kararmamış insanlar, bilge kişi Kadim ile irtibatlanacak ve insanlar fitratlarına dönme, insan olma isteğine karşı koyamayacaklardır. Mürver ve Ahver Ateş ile Sırlı ve Sarmaşık arasındaki aşk, romanın sürükleyici unsurlarıdır. Baldıran Apartmanı sakinlerinin iş, aile ve aşk ilişkileri, mücadeleleri de ayrıca Abus şehrinin daha iyi anlaşılmasına hizmet eder.

Yersiz Yurttutan, Kâbus ve oğlu Sırlı, Ahver Ateş, Mürver Sipahi, Kezban, Şöhret Bey, Hezeyan ve Atılğan, Diken Hanım Baldıran Apartmanı'nın sakinleridir. Baldıran Apartmanı dışında yaşayan kahramanlar ise; Cengâver (iş adamı), Diken Hanım'ın şarkıcı kızı Kudret, Sırlı'nın babası Ağır Ceza Hakimi Reis, Sırlı'nın okuldan arkadaşı (daha sonra eşi) Sarmaşık, Kadim; Sırlı'nın okuldan arkadaşları Rüzgâr, Cenk, Feza, Doruk, Kılıç, Ayaz; Cengâver'in sekreteri Alev, Cengâver'in karısı, Gönül Abla (Kadim'in dostu fakir semtteki yaşlı kadın), sanat direktörü kadın, Abus şehrinin başkanı, Otoparkçıların başkanı, Beyazyakalıların başkanı, polisler, hemşireler, Abus halkı olarak sıralanabilir. Romanda anılan fakat hayatta olmayan kahramanlar da vardır: Ahver'in ablası, Mürver'in ananesi Ketum (Gülizâr).

Romanın bölümlere ayrılmamış olması dikkat çekicidir. Bir sahneden diğerine geçişi okuyucunun fark etmesi beklenmiş, hayatın acıcılığı, aynı anda farklı mekânlarda o anın eşzamanlı yaşanışı bu şekilde hissettirilmeye çalışılmıştır. Hâkim bakış açısının süreci yönettiği romanda kurgu apartman dairesinin sakinleri üzerinden tüm şehre saçaklı bir şekilde yayılma imkânı bulmuştur.

3. GÜNDELİK HAYAT TEORİSİ VE ABUS

Gündelik hayat kuramı Lefebvre ve De Certeau'nun önemli katkılarından dolayı Fransa'da günümüzdeki şeklini almıştır (Kırış, 2019, s. 135-136). Her ne kadar 20. yüzyılın başlarında gündelik hayat çalışmalarına ilgi artmış olsa da hâkim olunması gereken bir çalışma alanı olarak görülerek gerekli ilgiyi bulamamıştır. Kuram, Lefebvre ve De Certeau ile kuramsallaşarak günümüzdeki önemine kavuşmuştur (Ertürk, 2021, s. 323).

Gündelik hayat, bireylerin içine doğdukları normların bütünüdür. Bu bütün, kabalığı, bayağılığı ve sürekliliği içerir (Lefebvre, 2015, s. 55). Gündelik hayat şimdi ve burada olandır. Diğer ifadeyle, her gün içinde olunan ve sürekli yeniden üretilen ancak farkına varılamayan verimli bir toprağa benzer (Gardiner, 2016, s. 143).

Gündelik hayat sıradanlığı, gündelik düzenin karmaşıklığını ve düzensizliğini, rutini, tekrarlanana ifade eder (Çetin, 2017, s. 57, 62). Ancak, aynı zamanda gündelik hayat kendi içinde bir düzen, sıradanlık ve istikrar barındırmaktadır (Esgin, 2018, s. 29). Sıradan ve önemsiz görünen ayrıntıların bütünü olarak da tanımlanan gündelik hayat, aynı zamanda da sıradan insanların sıradan faaliyetleridir (Yılmaz Altun, 2023, s. 144, 146). Abuslular, içinde yaşadıkları durumun, düzenin, karmaşıklığın, rutinin farkına varmadıkları ve onu dillendirmedikleri için sıradanlığı üreten bir unsur olmuşlardır. Diğer bir ifadeyle, gündelik hayat bilinçdışı eylemlerin tekrar tekrar üretildiği ortam (Gardiner, 2016, s. 114) ve aşına olunanın bilinmezliğidir (Lefebvre, 2010, s. 20). Ancak bu aşına olunan farkına varılmadığı için gizli kalmıştır (Çetin, 2017, s. 57, 62). Abus şehrinin orta neslinde bu aşinalık o kadar yer etmiştir ki ahlâksızlık, eşini aldatma, selamlaşmama, iyilik yapmama normal hâle gelmişti. Kötülüğün ve ahlâksızlığın sıradanlaşması henüz Abus ideolojisini yeterince kanıksamamış olan yeni nesil tarafından fark edilebilmiştir. Sırlı ve arkadaşlarının iç dünyalarındaki duygular ve istekler (yardım etme, güzel hitap etme, teşekkür etme, karşılıksız bir iş yapma vb.) toplumun beklentisi ile başlangıçta uyuşmaz. Kuşaklar arası bu çatışmada Abus toplumunun içinde bulunduğu durumun farkına varması için rutinin dışına çıkılması gerekmiş, Sırlı ve arkadaşları gündelik hayat içerisinde doğal görülen ve kanıksanan kötülük hâlini totaliter bir yönetim altında canları pahasına değiştirmeyi denemişlerdir.

Berna Güzey

Abus şehri toplumu, Lefebvre'nin (2016a, s. 74) *kent toplumu* tanımlamasına büyük ölçüde uygundur. Sanayileşmiş, iş imkânlarının ve yaşam alanlarının bulunduğu bir kent düşüncesi Abus şehri için de aynı şekilde mevcuttur. Ancak romanda şehrin kenarlarında var olan güvensiz, fakirlerin ve acizlerin yaşadığı gettoların dışarıdan/kırsaldan gelenlerden oluşup oluşmadığı net değildir. Ayrıca Kadim ve onun gibi eski dünyanın bilgisine sahip, iktidardan ve halktan gizlenen kimselerin de bu kenar mahallelerde sessizlik ve gizlilik içerisinde yaşamaları söz konusudur. Gettoların dışında ise hiç kimsenin yaşamak istemeyeceği vahşi çetelerin yer aldığı kurlsız alanlar vardır.

Abus halkının bir kısmı içine doğdukları ve sürekli tekrarlandığı için kanıksadıkları kabalığın ve gündelik hayata yayılmış kötülüğün boğuculuğunu fark ederler. Sırlı'nın tavrı baştan sona gündelik hayatın rutininin dışına çıkmayı temsil eder: Karşılaştığı insanlara gülümseyerek selam verme, annesine, arkadaşlarına, öğretmenlerine teşekkür etme, fakirlere yardım etme, toplu taşımda yaşlılara yer verme Abus şehri kurallarına direniş ve karşı koymadır.

Sırlı doğuştan şuurlu ve *iyi insan* bilinci gelişmiş bir Abusludur. Savcı babası ile annesi her ne kadar tamamen Abus şehrine tabi insanlar olsa da Sırlı zaman zaman onları da çileden çıkaracak hatta korkuya sevk edecek seviyede *iyi bir insandır*. Okuldan kendisi hakkında sürekli uyarılar gelen çocuklarına hiçbir şekilde tesir edemeyen bu anne baba, çocuklarından vaz geçmek durumunda kalacaklardır. Abus şehrinde iyiliğe dair bir devrim gerçekleştirecek olan Sırlı, Savcı babasının hükmüyle idama çıkarılmışken ondan etkilenen ve organize olan birçok Abuslu, şehir meydanında idamı sabote eder. Çıkan karmaşada kurtarılmaya çalışılsa da Sırlı, sırtından bıçaklanmak suretiyle öldürülür. Yine de yaktığı ateş, Abus şehrinin kısa sürede yayılan isyanlarla Sırlı Şehir'e dönüşmesine sebep olur. Sırlı dışında Mürver'in, Yersiz'in ve Ahver'in; daha küçük yaşlarda henüz fitratlarından fazla uzaklaşmadıkları için bozulmamış olan gençlerin ve çocukların yaşadıkları rutinin tuhaflığını, sıkıcılığını ve yanlış giden bir şeyler olduğunu fark etmelerini izleyebildiğimiz romanda Sırlı ve Kadim Dede ile tarihsel olarak unutturulmuş medeniyetin insan anlayışına bağlanan Abus halkı devrimi gerçekleştirir ve dönüşüm yaşanır. Abus şehri, şehrin boğucu atmosferinden büyük bir mücadele ve genç bir insanın feda edilmesi ile aydınlığa kavuşur. Burada distopyanın umuda açılan bir penceresiyle karşılaşmış oluruz.

Lefebvre'ye göre gündelik hayatın dışına çıkmak isteyenler toplum tarafından reddedilir ve *terörist* ilan edilirler. Gündelik hayata aykırı davranışlar sapkınlık kabul edilerek yasaklanır (Lefebvre, 2016b, s. 164). Abus şehrinde de durum bu şekildedir. Sırlı'nın arkadaşlarıyla gizlice aşure pişirip evlerin kapılarına bırakması, şehre dağıttığı slogan cümleler, şehrin yöneticilerini telaşa düşürmeye yeter:

"Birkaç saat sonra şehir birbirine girdi. Sokaklarda siren sesleri almış başını gidiyor, tüm emniyet güçleri devrede, sokak sokak önüne aşure bırakılmış evleri tetkik ediyor, suçluları bulmaya çalışıyordu. Teröristler derhal yakalanmalı ve en ağır şekilde cezalandırılmalıydı. Konu üst düzey makamlara intikal etmiş, şehirde fısıldaşmalar ayyuka çıkmıştı. Kim, kimler bunu yapmaya cesaret edebilirdi? Akıllar durmuş, kapkara bir gerginlik bütün şehri sarmıştı." (Güzey, 2024, s. 243).

Buradan da anlaşıldığı gibi Sırlı ve arkadaşları *terörist* ilan edilmişlerdir.

Gündelik hayat ve direniş kavramları bir arada anıldığında öncelikle iki sosyal bilimciden söz edilebilir: Michel de Certeau ve James Scott. De Certeau, gündelik hayatta mikro direniş unsurlarını

değerlendirirken sıradan bireyin kollektif olmadan da bir başına direnişin ana faili olabileceğini belirtir. Scott ise “direnme biçimlerinin her zaman kitlesel olmasının gerekli olmadığını ve fiziksel bir şiddet ya da görünür bir müdahale içermeyen eylemlerle de egemen yapıya karşı durulabileceği” üzerinde durur (Gökalp Yılmaz, 2018, s. 8). Sırlı, başlangıçta sadece basit bir *selamlaşma* davranışı ile tek başına direnişini gerçekleştirmektedir. Sırlı’nın başlangıçtaki bireysel, daha sonra kollektife dönüşen direnişi şiddet içermez. Esasında bu hâliyle toplumu etkilemeyi başarmıştır. Sırlı’nın yakalanıp idamına hükmedilmesi ve darağacının kurulması sonrasında, bu durumda dahi iyi niyet ve sevgi dolu tutumu Abus halkını harekete geçirecek ve onu kurtarmak için halk harekete geçecektir.

3. GÜNDELİK HAYAT’TA STRATEJİ, METİS VE TAKTİK

Gündelik Hayat Teorisi genellikle De Certeau’nun *strateji* ve *taktik* kavramlarıyla ele alınarak incelenmektedir. Birbirleriyle iki zıt kavram olan *strateji* ve *taktik* mücadele alanı olarak görülen gündelik hayatta güç ilişkisi üzerine kurgulanmıştır. *Strateji* güçlüyü, alanın sahibini, otoriteyi temsil etmektedir. *Strateji* gündelik hayatın tüm alanlarına kontrol altında tutan iktidarın egemen düzenlemesidir (Ergin, 2018, s. 346). Abus çerçevesinde ele alınacak olunursa, *strateji* “Abus ideolojisi”dir. Abus hükümeti tüm alanlara sahiptir. Okullarda kendi öğretilerini öğretip, medyada kendi propagandasını yapabilmektedir.

Abus şehrindeki devlet yapılanması totaliter bir görünüm arz eder:

“İktidarın tek elde toplandığı sistemde; uygulanan bütünsel plan ve programlarla toplumu kontrol altında tutma, bireyselliği yok etme, tektipleştirme/kişiliksizleştirme ve kontrolü iktidarda olan bir kitle yaratma arzusu vardır. Devletin tüm imkânları, -eğitim, bilim, teknoloji, iletişim araçları, askeri müdahaleler- iktidarın istediği toplumsal yapılanmayı sağlamak adına kullanılır. Temelinde; otorite/iktidar, kitle, itaat, savaş, terör, korku, kavramlarının olduğu totaliter yapılar, distopyaların da temel görüntüsünü sunar.” (Geçen, 2022, s. 316)

Abus şehrinin hüküm sürdüğü dünyada her biri kendi içerisinde ayrı bir baskıcı düzen oluşturmuş, kuralları kendine münhasır başka totaliter şehirler/ülkeler de vardır. Bir şehirden bir şehre/ülkeye kafanıza göre gitmeniz, yerleşmeniz mümkün değildir. Ülkelerden birinde farklı cinslerin evliliği yasakken, diğerinde renkli giyinmenin yasak olduğu görülür. Dünya, teknolojilerin çıkırından çıkması ardından büyük bir dönüşüm yaşamış, teknolojinin reddedildiği; inançların, Tanrı fikrinin ortadan kalktığı, her şeyin kurallara bağlandığı devlet otoritesinin baskın olduğu yeni bir çağa girilmiştir. İnsanlığa eskiyi hatırlatacak her şey ortadan kaldırılmıştır. Kütüphaneler, eski plaklar, eski görüntüler yok edilmiş, sistemden korunabilmiş bazı kitap ve materyal ise yeraltına indirilerek saklanmaya başlanmıştır. Totaliter rejimler, halkı uyandıracağını, bir araya getireceğini düşündükleri bilgiyi ellerinde tutmayı, halkın gerçek bilgiye ulaşımını sınırlandırmayı ya da bütün hâlinde kontrol etmeyi tercih ederler. Bu, *stratejinin* gereğidir.

Herkesin birbirine karşı güvensiz olduğu bu ülkenin tüm fertleri *devletten* korkar. Kişiler iş yerindeki arkadaşlarının, akrabalarının, komşularının, eşlerinin hatta çocuklarının bile kendilerini devlet görevlilerine ihbar edebileceklerini düşünerek hareket ederler. Bu yüzden şehrin en önemli kuralı olan *kötü insan olma* zorunluluğunu birbirlerine ispatlamak derdiyle çoğu zaman da alışkanlıkla iyilik hissinin ortadan kaldırılmasını/gizlenmesini sağlarlar:

“Kişilerin gözetlendiği düşüncesiyle sistem tarafından yasaklanan eylem ve tavırlardan uzak durması, onu belirlenen sınırlarda yaşamaya zorlarken kendi olmanın da uzağına iter. Kişi, verili olanın gölgesinde otoritenin istediği doğrultuda yaşar ve zamanla tüm iradesini, bilincini, korku siyasetine kurban vererek mekanik bir varlığa dönüşür.” (Geçen, 2022, s. 319)

De Certeau, gündelik hayatı şekillendiren mantığı kavramaya çalışırken bunun arkasında iktidar sahiplerinin olduğunu iddia etmektedir. İktidar sahibi olmayanlar ise bu yönlendirmeler karşısında ancak zekice kurnazlıklarla arzuladıkları yaşam pratiklerine yer açabilirler. De Certeau, bu kurnazlıkları *Metis*, sözcüğüyle karşılar.

“... Kurnazlık, manevra, düzenbazlık ve dolap çevirme yeteneklerini içeren *metis*, Certeau’nun araştırma konusu olan sıradan insanın, kendi lehine biçimde iktidar mekanizmasına karşı geliştirdiği pratikleri ardında bulunan bir beceridir. Bu beceri, belirli düzeyde sıradan insanın sahip olması gereken bir durumdur; çünkü gündelik hayatın her anında insanın kendi lehine çevirmesi gereken fırsatlar ve bu fırsatları değerlendirmeyi bilecek bir düşünsel bilgi ve beceriye ihtiyaç vardır. İşte bu beceri Certeau’nun ilerleyen bölümlerde tartıştığı “taktikler”in ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Michel de Certeau’nun gündelik hayatı açıklamaya çalışırken kullandığı en önemli kavramsallaştırmalardan olan “Stratejiler” ve “Taktikler” aslında iktidarla sıradan insanın gündelik çatışma ve direniş alanlarının betimlenmesidir.” (Gökalp Yılmaz, 2018, s. 26)

Abus’ta yaşayanların hayatı da *strateji* ve *taktik* ilişkisi içerisinde gerçekleşir. Abuslular her ne kadar Abus şehrinin bir ferdi olsalar da Abus Hükümeti tarafından tehdit olarak görülebilmektedirler. Abus ideolojisini benimsemeyen Abusluların fırsatları gözetleyip otoriteden güç devşirme faaliyetleri, onların *taktiksel* faaliyetleri arasında görülebilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, güç ve mekâna sahip olan Abus ideolojisine ve otoritesine karşı Abus halkı kendi çapları ve güçleri nispetinde geçici ve anlık fırsatlarla kendilerine alan açma mücadelesi vermektedirler. Güç üzerinden ilişki kurulan bu ortamda devletin kuralları ve halka baskısı *stratejiyi* temsil ederken Abusluların tutumları ve pratikleri *taktiği* temsil etmektedir. Abuslular kendilerine özgü yöntemlerle hayatta kalmaya, devletin zararlarından kendilerini korumaya ya da gücün sahibini yenmeye yönelik eylemlere başvurarak kendilerine özgü taktikler geliştirmişlerdir. Taktik, stratejiye karşı bu stratejinin egemen olduğu alanda güçsüzlerin savunma mekanizmasıdır. Bir mekâna sahip olmamasından dolayı *taktik*, ötekinin yani stratejinin alanını kullanarak, alana yavaş yavaş ve parça parça sızar (De Certeau, 1988, s. xix). *Taktik* bir merkezden ve bir zeminden yoksun olmasını avantaja çevirerek hareket eder. *Taktik*, mekânsız bir hareketliliklerdir. Bu mekânsızlığı, hareketlilikleri vasıtasıyla aşarak fırsatları değerlendirebilmek için her an tetiktedir. *Taktik*; mekâna karşılık, zamana hâkimdir. O sebeple zaman, *taktiğin* en güçlü silahıdır. Zaman vasıtasıyla, *taktik* mekân sahibinin kurmuş olduğu düzenin içinde kendi oyununu kurarak ayakta kalma çabası verir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, *taktiğin* oluşmasının temel sebebi stratejinin oluşturduğu düzendir. *Taktik* ve *strateji* daima bir reaksiyon halindedirler (Ergin, 2018, s. 340-345). Halk, *stratejinin* oluşturduğu kanunlardaki açıkları kullanılarak ayakta kalma mücadelesi verir. Düzensiz ve geçici gibi görünen *taktik* aslında “nesilden nesle aktarılan popüler direniş ve isyan geleneğine dayanır” (Gardiner, 2016, s. 234). Eski dünyadan Abus şehrine kadar Kadim’le taşınan bilgi, nesiller boyu az kişiyle de olsa muhafaza edilebilmiştir. Kısacası, türlü türlü oyun geliştirme sanatına sahip olan *taktikler*, mücadele ruhunu temsil etmesine bağlı olarak olgusal olarak sürekliliğe ve kalıcılığa sahip bir özellik taşımaktadır (Ergin, 2018, s. 347). *Taktikler*, *stratejilere* karşı direkt savaş ilan edemezler.

Kıvrak zekâsı ve manevralarıyla fırsatları çıkar sağlamak için kullanırlar. *Taktikler*, sürekli bir savaş halinde olduğunun bilincinde hareket ederek “güçsüze elde edebileceği tüm avantajları vermeye çalışır” (Gardiner, 2016, s. 234-235). *Taktikler* bir nevi siperde fırsat kollayan askere benzetilmektedir. *Taktik* ve strateji, zayıf ve güçlü arasında her gün farklı farklı boyutlarla yeniden üretilen bu güç ilişkisini gündelik hayat alanı içerisinde ele alarak sorgulatacak kavramlardır.

Roman içerisinde *strateji-taktik* ilişkisini yansıtan durumlar şunlardır:

a) Ad verme

Roman içerisinde Abus şehri halkının isimleri başlı başına *strateji-taktik* ilişkisinin bir göstergesi sayılabilir. “İsim ne kadar gizemli, alevli, heybetli, garabet ise o derece beğeni uyandırır.” (Güzey, 2024, s. 24) Aileler çocuklarına isim verirken şiddet, sertlik ve öfke içeren isimleri tercih ederler ya da anlamsız sözcüklere başvururlar. Eski ve *anlamlı* isimlerden özellikle kaçınırlar.

İsimler kültürün, dinin, etnik veya ulusal geçmişin, dilin ve diğer değerlerin sürdürülmesini sağlar. İnsanlar nereye giderse gitsinler, çocuklarının geleneksel adları onlara geçmişi hatırlatır. Bu nedenle geleneksel adlar basit bir kimlik belirteci değildir; aynı zamanda günlük bir hatırlatıcı olarak geçmiş/tarih ve dinle *bir* bağlantı haline gelirler. Toplumla uyumlu isim taşımak, kişinin dışlanmasını da önlemektedir. Kısaca, isimler kişinin geçmişiyle olan bağını kurarken aynı zamanda günlük yaşamını şekillendiren dinî ve etnik bir kimlik belirteci olarak vazife görmektedir. Ayrıca, bu durum kişinin sadece kendisiyle olan ilişkisinin dışına çıkarak iletişim halinde olduğu muhabata da kendisi hakkında bir ön izlenim belirtmektedir.

Abus halkının dışlanma korkusu nedeniyle çocuklarına topluma ve baskın ideolojiye uyumlu isimler seçtikleri görülür. Bu durum *stratejiye* karşı geliştirilen bir *taktik* olarak okunabilir. Reis Bey de diğer Abus halkı gibi çocuğuna Abus şehrine yakışır “Sırlı” ismini vermiştir. Bu isimle Sırlı’nın geçmişle bağı koparılmıştır. Sırlı’nın okul arkadaşlarının isimleri de bu şekildedir: Sarmaşık, Kılıç, Doruk, Cenk, Feza, Ayaz ve Rüzgâr. Sadece yeni nesle koyulan adlara bakılsa bile Abus ideolojisinin dinin ve kültürün toplumdaki tezahürünü silmeyi başardığını söyleyebiliriz. Baldıran Apartmanı sakinleri için de durum farklı değildir isimler: Yersiz, Kâbus, Ahver, Mürver, Şöhret, Hezeyan, Atılgan, Diken. Abus şehrinde, ilk nesilden sadece birkaç farklı isim kalmıştır: Kadim, Gönül, veya Gülizar. Abus halkına uzak bu isimler, Abus hükümetine meydan okuyarak geleneğin, kültürün ve dinin izini devam ettirmiş ve şehrin kenarında izbe yerlerde kendilerine yer bulabilmişlerdir.

“Sırlı anlayamadığı bu cümleler karşısında iyice heyecanlanmış sanki kendini bu şehirden çok uzakta belki geçmişte belki başka bir dünyada gibi hissetmişti. Hiç duraksamadan adamın arkasına takıldı. “Nereye gidiyoruz? Sizin adınız Kadim mi? Ne değişik bir isim? Gönül ne demek? O kadının adı Gönül’dü değil mi? Eyvallah ne demek?” (Güzey, 2024, s. 188)

Sırlı’nın Kadim’le karşılaşması ve bir önceki gün yardım bıraktığı ihtiyar kadının adını öğrendikten sonra yaşadığı şaşkınlık, Kadim’in ona “Kadim Amca” şeklinde hitap etmesini istemesiyle daha da artar: “Amca, ha! Herkesin büyük küçük birbirine adıyla hitap ettiği Abus’ta! Öyle olması gereken Abus’ta! Aksi hâlde yakınlık, samimiyet, sıcaklık oluşmasından deli gibi korkulan Abus’ta! Tıpkı şu anda Sırlı’nın içinde Kadim’e karşı oluşan muhabbet gibi...” (Güzey, 2024, s. 188)

Abus şehrinde kişiler anne babalarına dahi isimleriyle hitap etmek zorundadır. Akrabalık bağlarını hatırlatan sözcükler iletişimde tercih edilmez. Bu noktada “amca” sözcüğünün oluşturduğu güven ve dostluk hissi, Sırlı’yı hemen kavramıştır.

b) Geçmiş temsil eden “tarih/dil/din/gelenek” gibi unsurların tasfiyesi karşısında var olma taktikleri

“Tarihsel bir varlık olan insan, kendini “geçmiş-şimdi-gelecek” üçgeninde kurarken köklerine sıkı sıkıya tutunmak zorundadır. (...) Bu noktada gerek kendi bireysel tarihi gerekse toplumsal tarihi ile bağını korumak ve bu bağın ona sunduğu kendilik imkânına tutunmak zorundadır. İnsanın kökleri ile bağının birincil temas noktası olan bellek, bu anlamda varoluşsal bir önem arz eder.” (Geçen, 2022, s. 324)

Mürver’in ananesinden duyduğunu düşündüğü şiirden zihninde kalan birkaç mısra, onun yeniden doğuşunu sağlayacaktır. Bankta oturup akşam kızıllığında denizi seyredirken dilinden dökülen mısralar, Mürver’in hayatını temelinden değiştirir: “Bu bir lisân-ı hâfîdir ki ruha dolmakta/ Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta” (Güzey, 2024, s. 63).

Hatırladığı iki mısraın peşine düşen Mürver, yaptığı şeyin başına büyük belalar açabileceğini bilmesine rağmen kendisine engel olamaz ve büyük risk alarak yazar komşusu Ahver’den yardım ister. Ahver, önceki dünyanın mirasını koruyan Kadim’in kitaplığı aracılığıyla toplum hafızasından tamamen silinmiş Ahmet Haşim’in şiir kitabına ulaşır. Şiir ve şairi hakkında bilgi alan Ahver, Mürver’i her şeyden önce eski kültüre bağlanacağı saklı kitaplıkla ve dedesiyle buluşturmuş olacaktır.

Abus şehrinin yaklaştırmaya korkulan fakir ve suç yuvası arka mahallelerinde kendini korumaya alan Kadim ve birkaç dostu, şimdilerde aşağılanan ve yok farz edilen eski “din” anlayışının ve “kültür” hazinesinin gizli bekçileridir. Onlar *taktik* gereği, gözden uzak ve mutlak bir gizlilik içerisinde varlıklarını sürdürmektedirler. Bir camiden bozulduğu anlaşılan yapı ile arkasındaki köhne ahşap evde yaşayan Kadim, büyük dedelerinden kalan eşsiz bir kütüphaneye de bekçilik yapmaktadır:

“Ahver arkasında o köhne eve girdiler. En dipteki odaya geldiklerinde yaşlı adam yerdeki halıyı kaldırdı ve tahtadan kocaman iki kapak ortaya çıktı. (...) Başlangıçta dar olan merdiven indikçe genişliyordu. Adam el yordamıyla duvara elini uzanıp ışıkları açtı. (...) Koridorun iki tarafındaki duvarlarda tavana kadar uçsuz bucaksız ilerleyen sayısız kitap üzerleri cam kapaklarla kapalı dev bir kütüphanede intizamla sıralanmışlardı.” (Güzey, 2024, s. 93)

Bu kitaplık, Kadim’in ailesinden miras ve sonraki nesillere ümit olmak üzere saklanan bir hazinedir. Abus ideolojisi eski kültüre dair bütün kitapları ve izleri sıfırdan yeni bir ideolojiyi topluma dayatmak için yok etmiştir. Toplum iki nesil sonra önceki kültürüne dair inanç, musikî, mimarî, edebiyat başlıkları altında hiçbir ize rastlayamadığından yeni ideolojiye teslim olur ve kökünden kopar. *Strateji* olarak devletin uyguladığı bu yola karşılık toplumda az da olsa kültür ve inanç mirasına sahip çıkan kişiler vardır onlar da *taktik* gereği gizlenmek, ancak güvenilir buldukları yeni nesilden gençlere bu mirası el altından aktarmak durumundadırlar. Kadim, Ahver’e, torunu Mürver’e ve Sırlı’ya güvenerek, eski dünyadan, inançlardan ve geleneklerden gizliliğe azami derecede dikkat ederek haber vermektedir: Ahver’in ablasının dinî usullere göre gömülmesi (Güzey, 2024, s. 88-89), Ahver’le Mürver’in nikâhı (Güzey, 2024, s. 268), Nuh peygamberin hikâyesi ve Aşure pişirilip dağıtılması (Güzey, 2024, s. 240-243), fakir semtlere erzak yardımı ile Somuncu

Baba ile ilişkilendirilerek ağaç dallarına poşetlerde ekmek asmak (Güzey, 2024, s. 162) bu eski bilgilerin Kadim aracılığıyla gizlenerek de olsa aktarılmasının örnekleridir. Zaten “Sırlı’nın tek amacı gizlenen hislere, saklanan gerçeklere ulaşmaktır.” (Güzey, 2024, s. 162)

Sırlı, büyük isyanının başlangıcını arkadaşlarıyla gizlice aşure pişirip şehre dağıtarak başlatır. Aşure, büyük tufandan sonra yeniden doğuşu temsil etmektedir. Bu eylem ardından tüm emniyet güçleri harekete geçmiş, Sırlı ve arkadaşları terörist olarak aranmaya başlamışlardır. Sırlı’nın okulda arkadaşlarını organize edişi de kenar mahallelere yardım operasyonları da aşure dağıtma eylemi de *taktik* gereği büyük bir gizlilik içinde gerçekleşmiştir. Kadim ve Ahver, Sırlı ve arkadaşlarını kolluk güçlerinden korumak için sürekli tavsiyelerde bulunurlar. Neticede Sırlı, eşcinsellerin şehrine satılacak olan masum bir bebeği yaşatabilmek için hastaneye gider ve orada yakalanır.

c) Gerçek duygularını gizleme/olduğundan farklı görünme

Abus şehrinde henüz kalbinde ufak da olsa bir beyazlık kalmış olan insanların tamamı, toplumun ve devletin kabulleri dışında bir insan oldukları fark edilmesin diye türlü şekillerde gerçek duygularını gizlerler. Bu, *stratejinin* yönelttiği tehditten korunmak üzere geliştirilen *taktik*lerden biridir. Yersiz, Mürver ve Ahver kendilerini Abuslu hissetmemelerine rağmen çeşitli kurnazlıklarla kendilerini olduklarından farklı göstererek hayatta kalabilmiş en belirgin karakterlerdir. De Certeau, bu durumu *metis* olarak adlandırır. Sadece Sırlı, olduğu gibi görünür ve yaşar, kurnazlıklara başvurmaz. O da neticede idamla yargılanacak ve öldürülecektir.

Yersiz, Mürver ve Ahver zaman zaman kendilerinin bir Abuslu olmadıklarını hissederek toplumun alışkanlıklardan oluşmuş gündelik hayatına yabancılaşırlar. Bu durum onları toplumlarından tamamen dışarı çıkarmaz, çünkü gidecek bir yerleri yoktur ve yaşamak zorundadırlar. Bireysel olarak artan bu hisleri karşısında bir yandan iç dünyalarına sığınarak derinleşirken, kendileri gibi başka insanlar olup olmadığını da merak ederler. Hissettikleri yabancılaşmanın devlet nezdinde suç olduğunu ve onların işine hatta canına mal olabileceğini bildiklerinden temkinlidirler. Mürver, annesi ve ananesi bir kazada öldükten sonra hiç kimseyle tek kelime konuşmadığı gibi etrafına sağır taklidi yapmıştır. Yabancılaştığı bu dünyanın insanlarıyla konuşmaz ve onları duymaz. Resim yapmaya sığınır; ancak şehrin arzu ettiği sanatçı tipi insanın içindeki iyiliğin aksetmesine izin vermez. Mürver, tablolarında zalim ve duygusuz Abus halkını çizerken her bir tablonun içerisinde yalnız kalp sahiplerinin fark edebileceği kendi ruhuna dair müşfik bir işaret bırakır. Bunun zalimler yahut devlet tarafından fark edilmesinden korkar; ancak

işaretini bırakmadan da edemez. Ahver, fark ettiği bu işaretler sebebiyle bu dilsiz ve sağır genç kadına âşık olmuştur.

Yersiz, herkes gibi olamayan yaradılışını zorlayarak etrafa zalim ve duygusuz görünmeye çalışır. İnsanlara bağarmaya, hakaret etmeye zorlar kendini. Aksi halde nahif ve iyi niyetli zannedilme tehdidi altındadır.

“Yersiz, evine girer girmez rahatladı. O, bütün gün insanlarla hemhâlden bir türlü alamadığı ferahlama nefesini, kendini sıkarak ciğerlerinde bekleten, evinde yalnız kalır kalmaz da o nefesi dışarı bırakanlardan... Zavallı adam! İş yerinde zalim ve hoyrat yanlarını olabildiğince açığa çıkarabilmek için yine bütün gün insanüstü bir gayret sarf etmişti. (...) Zafiyeti, bıkırtıcı narinliği, hele o babalanmaya çalışırken içine girdiği gülünç hâlleri onun bu dünyaya hiçbir şekilde uyum sağlayamayacağının kati işaretiydi.” (Güzey, 2024, s. 21)

Ahver ise ablasından aldığı, şuuraltına işlemiş iyilik duygusu sebebiyle uyanışını gerçekleştirmiş, ablasının cenazesinde Kadim’le tanışmaları ardından insanî yanı açığa çıkmıştır. Ancak Ahver, Abus şehrinin önemli bir roman yazarı ve Abus ideolojisini halka aktaran popüler bir sözcüsüdür. İlk eserleri Abus ideolojisi tarafından öyle ilgi görmüştür ki bu aşağılık konuları, vahşi kurguları iç dünyası ifşa olur diye terk edemez. Ayrıca kimliğini gizlemek suretiyle Sırlı ve arkadaşlarına daha faydalı olabileceğine inanır. Öyle de olur. Son ana, yani Sırlı’nın idama çıkarıldığı ana kadar gerçek niyetini etrafından gizleyen Ahver, Sırlı’nın asılmasına engel olmak üzere toplanmış insanların hareket fişeğini yakar ve kendini de açığa çıkarır. Ancak onun da iç dünyası ile dış dünya arasındaki çelişkiden boğulduğu anlar vardır: “Ahver! Zavallı Ahver! Ne güzel de oynamıştı rolünü... Daha ne kadar dayanabilecekti bu rolü yapmaya? (...) Ama şimdi yanıyordu içi, o saflığı çekip çıkarıp kurtarmaya çalışıyor, af diliyor, ellerinde cansız bir bebek gibi yatan öz benliğine sarılarak ağlıyordu.” (Güzey, 2024, s. 168)

Abusluların en fazla çocuklarını korumak için taktiğe başvurduklarını görürüz. Henüz romanın başında beş yaşındaki erkek çocuğuyla sokakta yürüyen kadının, eli yüzü pislik içerisinde ağlayan küçük bir kıza gülümseyip şekerini vermesi üzerine tebdili kıyafet gezen bir müfettişin bu durumu görmesinden korkup telaşa kapılan kadın, az sonra güvenlik güçleri çocuğunu elinden almasın diye oğluna kız çocuğuna vurması için bağıracaktır. Güvenlik güçlerine oğlunun çok iyi küfrettiğini de söyleyen kadın oğlunun testten geçirilmek üzere elinden alınmasına engel olamaz. Ailelerin nahif ve sevecen yetiştirdikleri çocuklar sebebiyle suçlandığı Abus’ta en kötüsü çocukların küçük yaşlarda ailelerinden alınıp eşcinsellerin şehrine satılıyor olmasıdır. Bu sebeple ebeveynler çocuklarını kötülük dolu yetiştirdiklerini göstermeye çalışırlar. Bazı kişiler ise çocuklarını büyütme istemediklerinde doğar doğmaz Abus devleti aracılığıyla başka şehirlere satarak para kazanmaya çalışır.

SONUÇ

Abus adlı roman, muhtemel bir karanlık gelecek kurgusu üzerinden bugüne ihtarda bulunan tipik bir distopik kurgudur. Roman, insanların hayatını devlet gücü ve ideolojik yönlendirme ile sistematik olarak manipüle eden, gündelik hayatın sıradanlığına hâkim siyasal gücün yıkılmasıyla son bulur. Abus şehri, Sırlı şehre dönüşür. Bunu, hiçbir zaman şiddete başvurmayan, sadece içinden geldiği gibi davranmayı düstur edinen liseli bir genç olan Sırlı başarmıştır. Sırlı, doğal

davranışlarıyla sıradanlığın ve alışılmışlığın içerisinde fark edilmeyen “iyilik” ve “insanlık” özelliklerini, henüz bütünüyle bozulmamış kalplere hatırlatır. Kendisini Abuslu olarak hissetmeyen, kendi uyanışını bir şekilde gerçekleştirmiş olan kahramanlar ise toplumda fark edilmekten, devlet tarafından cezalandırılmaktan ve dışlanmaktan korkarak kendilerini gizlemeyi yahut olduğundan farklı göstermeyi yeğlerler. Bu, hayatta kalmak için kurnazca bir yol, bir *taktiktir*.

Abus halkı, eğitim kurumları, televizyon ve basın aracılığıyla sürekli kötülüğün çoğalması üzerine yetiştirildiği için iyiliği zavallılık, aşağılık bir hâl olarak algılar. Güçlü, zayıfı yok etmekle mükelleftir. Hayatta kalabilmek için her şey mubahtır. Tanrı, hayatın hiçbir alanında yoktur, unutulmuştur. Akrabalık ilişkileri, komşuluk ilişkileri, hatta aile içerisinde sevgi, saygı ve koruyuculuk, sadakat yoktur. Hayvanlara sevgi ve şefkat gösterilmez. Fertler kendilerini bir milletin, dinin, kültürün parçası olarak görmezler. Bu yenedünyada eski dünyaya dair ayakta kalmış ve hiç değişmemiş tek şey tabiat ve aşk duygusudur. Tabiat ve aşk duygusu tüm doğallığı ve ihtişamıyla görevini sürdürmekte, tamamen kararmamış ruhları etkilemeye devam etmektedir.

Baldıran Apartmanı sakinleri aracılığıyla iş, komşuluk, aile, arkadaş ilişkilerini; okul, devlet dairesi, hastane, emniyet birimleri atmosferini gözlemleyebildiğimiz Abus halkının gündelik hayatına dair romanda verilen bilgiler, romanın Gündelik Hayat Teorisi üzerinden okunmasına imkân sağlamıştır. Henri Lefebvre ve Michel de Certeau'nun temellerini attığı bu teori, gündelik hayatın görünen yüzünün arkasında iktidarın çelik elinin bulunduğu işaret eder. Abus şehrinde herkes alışlageldiği şekilde hayatını sürdürmüş olduğunda devlet tarafından herhangi bir tehdit yahut sıkıntı görülmez. Ancak beş yaşında bir çocuk, ağlayan aciz bir diğer çocuğa gülümseyerek şeker vermeye kalktığında hâkim ideolojide bir gedik açılacağına inanıldığından çocuk hemen annesinden ayrılarak teste tabi tutulur. Hâkim güç, tek bir küçük çocuğun dahi hâkim ideolojinin dışında hareket etmesine tahammül etmeyecek, bunu ideolojisi için bekâ sorunu olarak görecektir. Roman, bu sertliğin içerisinde en pasif direnişle, iyiliğin direnişiyle hâkim düzenin değişebileceğini haber verir. Sırlı ölür, ancak toplum kurtulur. Bu, Certeau'nun aktif özne olarak gördüğü bireylerin sessiz başarısıdır.

KAYNAKÇA

- Ağca, Berkcan (2022). *Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Nuri Bilge Ceylan'ın Filmlerinde Antagonizma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Akkoyun, Tülay (2016). *Ütopya/Distopya*. Ankara: Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.
- Aslan Cobutoğlu, Serap (2022). *Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Ütopya ve Distopya*. Kayseri: Ihlamur Akademi.
- Ay, Taner (2024). “Vicdana Ayna Tutan Bir Distopya”. *Karar Gazetesi*. Yayımlanma: 20.10.2024. <https://www.karar.com/yazarlar/tanaray1/vicdana-ayna-tutan-bir-distopya-1601564> (erişim 25.04.2025).
- Bice, Hayati (2025). “Dünya Distopyalaşırken”. *Karar Gazetesi*. Yayımlanma: 09.02.2025. <https://www.karar.com/gorusler/dunya-distopyalasirken-1932107> (erişim 25.04.2025).
- Canbaz Yumuşak, Firdevs (2012). “Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği”. *Bilig*, Bahar (61), 47-70.

- Çakmak, Seda (2016). *1980 Sonrası Türk Romanında Karşı-Ütopya*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Çarkacı, Büşra (2024). "Toplumsal Çözülmenin İzinde Abus: Bir Distopyanın Analizi". *Söğüt Temmuz-Ağustos* (28), 204-212.
- Çetin, Ensar (2017). *Gündelik Hayata Sosyolojik Bakmak*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çörekçioğlu, Hakan (2015). *Modernite ve Ütopya*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- De Certeau, Michel (1988). *The Practice of Everyday Life*. (Tran. Steven Rendall). London: University of California Press.
- Demir, İpek (2020). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Distopik Romanların Kuramsal Analizi ve Tematik Çerçevesi (1990-2019)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ordu: Ordu Üniversitesi.
- Ergin, Nezihe Başak (2018). "Sıradan İnsanların Gündelik Sanatları: De Certeau ve Gündelik Hayat". *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergahlar*. (Ed. Ali Esgin vd.). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Ertürk, Mustafa (2021). "Gündelik Hayat Sosyolojisinin İki Kutbunda Süreklilik: Michel de Certeau'nun Dipnotundaki Henri Lefebvre". *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 42(2), 319-350.
- Esgin, Ali (2018). "Gündelik Hayat Sosyolojisi: Tarihsel Süreç ve Temel İlkeler". *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergahlar*. (Ed. Ali Esgin vd.). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Gardiner, Michael (2016). *Gündelik Hayat Eleştirileri*. (Çev. Deniz Özçetin vd.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Geçen, Sevda (2022). "Modern Zaman trajedisinin Felaketler Ülkesi: Distopya/Ayşe Kulin'in Tutsak Güneş Adlı Romanı Üzerine". *Edebiyat Ütopya/Distopya*. (Ed. Hakan Sarı ve Yusuf Koşar). Kayseri: İhlamur Yayınları.
- Gökalp Yılmaz, Gaye (2018). *Michel de Certeau'nun Gündelik Hayat Sosyolojisiyle Bir Analiz: Almanya'daki Türklerin Gündelik Hayat Pratikleri ve Taktikler*. Ankara: Detay Yayınları.
- Güzey, Berna (2024). *Abus*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kabagöz, Murat Can (2018). "Kenardaki Gündelik Hayat: Henri Lefebvre'in Gözünden Ayhan Geçgin". *Monograf Edebiyat ve Eleştiri Dergisi* 9, 136-162.
- Kırış, Emine (2019). "Fransız Sosyolojisinde Gündelik Hayat Çalışmaları". *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)* 5(9), 135-136.
- Kumar, Krishan (2006). *Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı Ütopya*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Lefebvre, Henri (2010). *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Sel Yayınları.
- Lefebvre, Henri (2015). *Gündelik Hayatın Eleştirisi II*. Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Sel Yayınları.
- Lefebvre, Henri (2016a). *Şehir Hakkı*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Sel Yayınları.
- Lefebvre, Henri (2016b). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. (Çev. Işın Gürbüz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Semiz, Ömer (2022). "Ütopik ve Distopik Eserler Bibliyografya Çalışması". *Edebiyat Ütopya/Distopya*. (Ed. Hakan Sarı ve Yusuf Koşar). Kayseri: İhlamur Yayınları.

- Yalçın Çelik, S. Dilek (2022). "Türk Edebiyatında Karşı-Ütopya". *Edebiyatta Ütopya/Distopya*. (Ed. Hakan Sarı ve Yusuf Koşar). Kayseri: Ihlamur Yayınları.
- Yılmaz Altun, Öznur (2023). "Gündelik Hayat ve Gündelik Hayatın Sosyolojisi: Bir Literatür Çalışması". *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7(1), 142-172.

BATI

EDEBİYATINDA AKIMLAR

editör
OKTAY YİVLİ

HATİCE FIRAT
YASEMİN MUMCU
OKTAY YİVLİ
OĞUZHAN KARABURGU
BERNA AKYÜZ SİZGEN
NİLÜFER İLHAN

ÜMMÜHAN TOPÇU
SEFA YÜCE
HANİFİ ASLAN
METİN AKYÜZ
MEHMET SÜMER
YAKUP ÖZTÜRK

Günce Yayınları

Prof. Dr. Önder Göçgün

TİYATRO DENEN HAYAT SAHNESİ

Günce Yayınları

PROF. DR. ÖNDER GÖÇGÜN

Türk Tasavvuf Şiiri

AÇIKLAMALI VE YORUMLU ÖRNEKLERLE

Günce Yayınları

MODERN TÜRK EDEBİYATI

editör
OKTAY YİVLİ

MUHARREM DAYANÇ
OKTAY YİVLİ
MACİT BALIK
MAHMUT BABACAN
SEVİM ŞERMET

YASEMİN MUMCU
BEDİA KOÇAKOĞLU
NİLÜFER İLHAN
MAKSUT YİĞİTBAŞ
SELAMİ ALAN

Günce Yayınları